

RUWE DIAMANT

Dalene Matthee

RUWE DIAMANT

vertaald door Riet de Jong-Goossens

Brevier

Copyright © by Dalene Matthee (Pty)
Oorspronkelijk gepubliceerd in het Afrikaans onder de titel *Brug van die Esels*
door Tafelberg Uitgewers, Kaapstad.
Alle rechten voorbehouden.

© 2014 Brevier uitgeverij – Kampen
www.brevieruitgeverij.nl

Vertaling: Riet de Jong-Goossens
Omslagontwerp: Brainstorm
Opmaak binnenwerk: Gewoon Geertje

ISBN 978-94-91583-54-4
NUR320

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige
vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uit-
gever.

Met dank aan Undine,
die mij haar diamanten
heeft geleend

BOEK EEN

1

Ze vraagt niet meer, ze vecht niet meer, ze weet het: blanke kinderen zijn in Afrika niet welkom. Zelfs aan zijn voeten in het zuiden kun je geen schuilplaats vinden als je in een wit lichaam woont: je moet je spullen pakken, vertrekken en een andere woonplek op aarde gaan zoeken.

Vóór de rivier overstroomt.

2

Als ze die middag thuis komt in haar flat, haalt ze de zes ongeslepen diamanten uit de zak van haar rok en ze legt ze op het tafeltje bij het raam zodat de berg ze ook kan zien. Zes hoekige, doffe, vettige stukjes glas. Nee, geen glas. Er zit echt leven in. Zowel de man als de vrouw zei dat het diamanten waren.

Ze zoekt in zichzelf naar een gevoel dat iets verkeerd of onwettig is, ze vindt het niet. Alleen het zekere weten dat de diamanten niet gelukkig zijn op die tafel. Ze pakt ze op en houdt ze in een kluitje tegen haar wang: kleine, koele steentjes tegen haar huid.

Zo blijft ze staan uitkijken over de daken van de huizen en de toppen van de bomen in de straat tot tegen de berg aan de westkant van het dorp. Massieve spits tussen de andere om hem heen. Háár berg.

Eigenlijk is hij een deel van de lange reeks bergen die van west naar oost loopt over de voet van Afrika, om de kuststrook van het binnenland en de andere bergen te scheiden.

Twee jaar geleden, op de dag dat de vrouw haar de eenkamerflat op de tweede verdieping had laten zien, vulde de berg het hele raam. Ze had tegen de vrouw gezegd dat ze de flat nam. Tegen de berg had ze gezegd: En *jou* neem ik erbij. Ik zal hier niet lang wonen, maar tot dan zul jij mijn enige prent en ornament zijn.

Ze keert zich van het venster af en legt de diamanten op het bed zodat ze een zachtere ligplaats hebben. Het zijn vreemde dingetjes. Ze houdt van ze... geen twee zijn hetzelfde. Vier zijn er helder en twee doffer. Niet rond en ook niet vierkant en vol kleine driehoekjes, die het licht weerkaatsen. Steentjes glinsteren. Steentjes heiliger dan steentjes uit het veld.

Het was een gewoon echtpaar van middelbare leeftijd, meneer en mevrouw Shirley, dat op die ochtend bij het makelaarskantoor Carr & Holtzman binnenstapte om informatie te vragen over huizen in George. Fatsoenlijke mensen. Elvin Carr, de senior vennoot, was weg met een cliënt en Bernard Holtzman was druk bezig de partij golf van die middag telefonisch te organiseren. Een van de twee typistes, Christel, bracht hen naar haar kantoor.

Mensen die weg wilden uit Zimbabwe, maar zich kennelijk nog te koppig aan Afrika vastklampten en daarom hier aan de zuidpunt een onderdak wilden kopen.

Toeval? Wat maakt het uit. Ze had echter gedacht dat iedereen die daar in het noorden weg wilde, al lang weg was.

Het vijfde object dat ze hen liet zien was het huis dat hen gastvrij uitnodigde binnen te komen en dat ze genomen hadden. Achter in de tuin ging de vrouw op een verroeste stoel zitten en verklaarde in lichaamstaal: Hier heb ik het gevonden, ik loop niet verder. Meneer Shirley wilde weten of de eigenaar bereid zou zijn iets van de prijs af te doen.

‘Dat is erg onwaarschijnlijk,’ had ze gezegd, ‘hij wilde oorspronkelijk nog tienduizend rand meer vragen.’

‘Het is moeilijk om uit Zimbabwe geld mee te nemen, juffrouw Rossouw. Vooral zo’ n groot bedrag. In ons geval was het een kwestie van wachten tot een bepaalde polis hier in de Republiek aan mij werd uitbetaald. Nu blijkt dat niet genoeg te zijn.’

De vrouw die het huis bewoonde, kwam uit de achterdeur en mengde zich onbeleefd in het gesprek: ‘Het is gewoon een oud krot, het moet totaal gerenoveerd worden!’

‘Dat heb ik al gezegd, mevrouw.’

‘Vergeet vooral niet te zeggen dat er in mijn contract staat dat de opzegtermijn drie maanden is!’

‘Dat heb ik tegen hen gezegd, mevrouw.’

Ze hadden geen andere huizen willen zien.

Ze stelde voor terug te gaan naar het kantoor om een kop thee te drinken. Wat moest ze anders? Ze wilden niet weggaan. Ze wilden niets weten van een hypotheek. En terwijl ze op de thee zaten te wachten, kreeg ze het gevoel dat er nog iets was wat ze haar wilden zeggen. Of wilden vragen. Iets. Later had ze zich gerealiseerd dat ze eerst wilden weten wat ze aan haar hadden.

‘Hoe zei u ook weer dat u heette, juffrouw?’ had de vrouw willen weten.

‘Araminta. Araminta Rossouw.’

‘Ik kan me niet herinneren die naam ooit gehoord te hebben. Is het een naam die veel voorkomt in uw familie?’

‘Ja. Hij komt van een Schotse overgrootmoeder van vaders kant.’ Ze was gewend aan vragen over haar naam. Soms, als de situatie wel wat humor kon verdragen, vertelde ze erbij dat de oude man die in de kerk was op de ochtend dat haar vader haar doopte, en van wie de koe die nacht had gekalfd, het beestje ook zo had genoemd.

De Shirley’s hadden zich niet op hun gemak gevoeld.

‘Komt u uit George, juffrouw Rossouw?’ vroeg de man

‘Nee.’ In haar hart had ze willen zeggen: Ik ben eigenlijk een spook, ik zoek nog een plek op aarde.

‘We logeren bij vrienden op een kleine boerderij net buiten het dorp... we hebben al heel wat huizen gezien die te koop staan, maar niets gevonden. Dit huis is wat we willen hebben – maar we komen vijftienduizend rand te kort.’ Het volgende moment legde hij het hoopje steentjes op haar bureau. ‘Weet u misschien iemand die ze wel zou willen kopen?’

‘Wat zijn dit?’ Ze had het echt niet geweten.

‘Diamanten.’

Diamanten? Diamanten zijn steentjes in ringen gevat. Diamanten zijn grote glanzende stenen in koningskronen en scepters achter dikke glazen muren...

‘Ongeslepen diamanten,’ voegde de vrouw er zenuwachtig aan toe, fluisterend. ‘Een zwarte man heeft ze lang geleden met mijn man geruild voor gereedschap.’

Ongeslepen diamanten?

‘Ze zijn vast en zeker meer dan vijftienduizend waard,’ had de man haar verzekerd en hij voegde er haastig aan toe: ‘We zijn bereid met vijftienduizend genoeg te nemen.’

‘Wel...’ Dit was onverwacht maar interessant. Gewoonlijk stond in het koopcontract: afhankelijk van het verkrijgen van een hypothecaire lening. Hier zou dus moeten staan: afhankelijk van de verkoop van zes ongeslepen diamanten. ‘Wel...’ Ze had niet goed geweten wat te zeggen.

‘Mijn vrouw en ik zijn de laatste mensen die u in de problemen willen brengen, juffrouw Rossouw. We zeggen het omdat u uit de aard van uw werk met veel mensen in aanraking komt...’

Joop Lourens. Iedereen in het dorp waar zij was opgegroeid had altijd gezegd dat Joop Lourens zijn kapitaal had gemaakt uit ‘steen-

tjes'. Zelfs nadat hij een aanklacht had ingediend tegen de locoburgemeester van het dorp, Jan Trap, wegens het aantasten van zijn goede naam en hij de zaak had gewonnen, bleef het verhaal de ronde doen. 'Ik denk dat ik iemand ken die ze misschien wil kopen, maar ik weet het niet zeker.' Een snelle, hoopvolle beweging ging door de vrouw heen en het deed haar zeggen: 'Maar ik kan niets beloven, mevrouw!'

'Kunt u die persoon vertrouwen?' had de man gevraagd. Het klonk ernstig en argwanend. Misschien was het terecht, maar ze hadden de diamanten niet gestolen en Joop Lourens kon alleen maar ja of nee zeggen.

'Het is iemand onder wiens ogen ik ben opgegroeid. Als u het durft te wagen om ze bij mij achter te laten, zal ik een geschikt moment zoeken waarop ik naar hem toe kan rijden. Het is ongeveer twee dorpen hiervandaan.' Ze vroeg zich af of ze niet te snel had gereageerd. Joop Lourens was de laatste man van wie ze misbruik zou willen maken.

'Alles wat u meer krijgt dan vijftienduizend, mag u houden, juffrouw Rossouw.' Bij wijze van aansporing.

'Ik krijg commissie als u het huis koopt, meneer, ik wil niets meer hebben dan dat. En u moet goed onthouden dat ik gezegd heb dat er *misschien* iemand is die ze wil kopen.'

'Natuurlijk.'

Toen Christel de thee bracht, legde de man haastig zijn hand op de diamanten.

Ze kreeg een optie op het huis en ging tegen Elvin zeggen dat ze de volgende dag niet op kantoor zou zijn. Omdat ze slechts voor commissie werkte, kon ze min of meer komen en gaan wanneer ze wilde. Niet dat ze misbruik maakte van deze vrijheid; elke cliënt, elke mogelijkheid tot een transactie, was de mogelijkheid van een rand, en elke rand was er een.

Daarbij kwam dat het rustig was in de huizenwereld. Het werk dat er was moest door een hele horde makelaars gedeeld worden.

Het was geen prettig werk; het was als wroeten in het leven van andere mensen, maar het betekende een snelle oplossing.

Ze had voor zichzelf van haar flat een ark gemaakt waarin ze moest zien te overleven tot ze voldoende vaste grond onder de

voeten had. Geen hechte vriendschappen, geen onnodige uitleg. Geen kat of hond waaraan ze verknocht raakte, geen tranen.

Alleen het Kaapse viooltje dat ze van een cliënt had gekregen. En de berg.

En een fauteuil, een bed, een tweedehands fornuis en een koelkast, een tafeltje met een rechte stoel bij het raam, een ladekast met een spiegel, een boekenrek voor haar boeken en het potje van haar overgrootmoeder. Vier koppen en schotels, vier borden, vier messen en vorken. Vier. Voor het geval haar vader en moeder langs kwamen. Of haar zuster Mariaan.

Na het eerste halve jaar kocht ze bij uitzondering een tweedehands tv-toestel, omdat de weekends lang begonnen te duren in haar ark.

Maar nieuws keek ze niet meer. Ze las ook geen kranten. Goed en verkeerd, waarheid en leugen waren stromen die door elkaar heen liepen in een en dezelfde rivier, je kreeg ze niet meer ontward.

En een berg die iedere dag door je raam keek, werd meer dan een prent en een ornament: hij werd een aanwezigheid. Je leerde elke piek, kloof en bult op zijn lijf kennen. Zijn kleuren. Zijn blauwe, zijn groene. Zijn grijze rotswanden. Zijn blauwzwart als in de nacht de maan op hem scheen. Je kende zijn vreugde als na de regen stromen water zich glanzend tegen hem aan schurkten. Je voelde de wrevel uit hem slaan als de regen wegbleef en duizenden dennen in de plantages aan zijn voet hun tongen diep in de grond boorden om zijn bronnen leeg te slurpen.

Ze kon niet naar de berg toegaan. Vrouwen die in hun eentje in de bergen liepen, werden verkracht.

Joop Lourens. Er was een verhaal dat hij en zijn broer in hun jeugd verliefd werden op hetzelfde meisje in het dorp: Magda. Toen koos Magda Stefaans en Joop vertrok. Vermoedelijk gebroken. Na bijna dertig jaar kwam de verdwenen Joop schatrijk terug met een vrouw, Sally, en een enig kind, een laatkomertje, Wilhelm. En hij kocht het grote huis dat hoger was gelegen dan de pastorie. De dag waarop ze erin trokken, moesten zij en Mariaan de welkomstthee gaan brengen omdat hun moeder andere dingen te doen had. Mariaan zat al op de middelbare school; zij, Araminta, nog op de basisschool.

De *tannie** was klein en goedig en als ze veren had gehad, was ze een duifje geweest. De oom was groot en fors met een dikke buik en hij praatte met je alsof je een groot mens was. Wilhelm was zo oud als Mariaan, een beetje meisjesachtig maar helemaal niet stom of verlegen, en hij had hen laten zien hoe hij zijn vaders schandalig dure auto de garage uit en weer in kon rijden.

Het duurde niet lang of het verhaal deed de ronde dat Joop Lourens zijn kapitaal met de diamanthandel had verdiend.

3

Ze belt niet om te zeggen dat ze komt. Ze waagt een kans en rijdt de volgende ochtend vroeg weg.

Even buiten het dorp zit een kleine roodvalk op een telegraafpaal en ze knipoogt naar hem in het voorbijrijden: een valk of een arend aan het begin van een reis kan alleen maar goeds voorspellen. Het zijn geluksvogels. En geluk heeft ze nodig, want ze is er niet meer zo zeker van of ze er wel goed aan doet om naar Joop Lourens te gaan, ondanks het gevoel van opwinding dat haar al de hele tijd beheerst.

Als je meer dan twee jaar lang elke stap die je zet moet plannen en berekenen; als ontzuivering je heeft opgejaagd naar de enige schuilplek die je tenslotte kon vinden, namelijk je eigen lichaam, is het neerleggen van zes diamanten op je bureau iets waar de durf in je naar grijpt voor een ogenblik van bevrediging.

Het is stil op de weg. De lucht is open en blauw, haar gedachten kunnen vliegen waarheen ze willen. Als Joop Lourens de diamanten koopt en de Shirley's het huis, is de helft van de commissie voor haar en brengt ze het geld naar de bank om weer een hap van haar schuld op haar auto af te betalen. Met de commissie die Carr & Holtzman haar de vorige week heeft uitbetaald, heeft ze de laatste rest van haar studiegeld afgelost. Dat komt boven op de R2.500 die ze aan het begin van haar vader heeft geleend en ook al heeft afbetaald. En dan is er nog het geld dat ze op de bank heeft staan.

Zou zij met een lerarensalaris dit alles in twee jaar tijd hebben kunnen doen? Nooit!

En met elke rand die erbij komt, groeien haar vleugels. Op het ogenblik dat ze sterk genoeg zijn, zal ze beginnen te vliegen. Ver weg. Zoals de vogels zal ze vrij tussen hemel en aarde zweven, terwijl Zuid-Afrika onder haar voor altijd zal blijven schreeuwen om vrede en vrijheid. En waar ze uiteindelijk zal landen, zal ze dat zacht als een feniks doen, zodat niets onder haar voeten gekneusd zal worden, en van dauw zal ze leven!

Nu zit ik me lekker wat wijs te maken, zegt ze lachend tegen zichzelf.

Leeft een feniks niet van nectar?

Wat maakt het uit.

Zij zal niet zo dom zijn als de Shirley's, zij zal ver weg vluchten.

Maar ze zou het niet erg hebben gevonden om de diamanten voor zichzelf te houden en mee te nemen. Ze betoveren haar op een of andere manier.

Tussen de boeken in haar kast stonden er maar twee die iets over diamanten zeiden en het ene was een woordenboek: '...kostbaar edelgesteente (van zuiver gekristalliseerde koolstof)... gekenmerkt door schittering en buitengewone hardheid: *hij is een ongeslepen diamant*, hij is bijzonder begaafd, maar zijn talenten zijn niet ontwikkeld.' Zoals Klaas Muller. Hij had een buitengewoon harde kop, het had haar heel wat moeite gekost hem te doen begrijpen dat het tussen hen niets kon worden.

In het andere boek staat dat een diamant eigenlijk niet meer is dan een stukje steenkool met een fijnere opvoeding. En geen twee diamanten zijn hetzelfde. De duurste en zeldzaamste heeft de kleur van helder wit water of het lichtste blauw zonder spatten of scheuren. Een paar alinea's verderop zeggen ze dat een diamant met een klein zwart stippeltje in het Oosten erg gewild is als geluksbrenger, omdat dit betekent dat het een steen met een ziel is. Wat voor de een spatje is, is voor de ander karakter.

Stel nou dat de grootste van de zes een zeldzame is en Joop Lourens weet dat niet? Stel dat het niet meer dan een gerucht is dat hij zijn geld in de diamanthandel heeft verdiend?

Voorbij Mosselbaai zit er weer een valk aan de kant van de weg.

Het is oktober. De aarde is groen. Overal verschijnen groepen wilde bloemen: paars, roze, geel en wit. Boven dat alles, om alles heen de oneindigheid van blauw: in de verte aan de zuidkant de zee; de lange reeks intens blauwe bergen naar het noorden; de schone blauwe lucht van horizon tot horizon. Blauw. De kleur van rust en harmonie... en vrede.

Ze had geleerd voor zichzelf een droom te creëren als ze hier rond rijdt. Eerst trekt ze de telegraafpalen en de leidingen uit de grond, veegt de landerijen, de boerderijen en de wegen weg en duwt de Tijd open totdat ze zichzelf door de struiken ziet draven als een Bosjesmanmeisje.

Het is een bewuste droom om te kunnen voelen hoe het moet zijn om echt vrij te zijn, want het waren de enige vrije kinderen van het zuiden van Afrika: de honderden groepjes kleine, slimme, sterke, geelbruine raadselkinderen die van 'nergens' kwamen en gedurende honderden, duizenden jaren in verbondenheid leefden met veld en dier en met elkaar.

De bezitlozen.

Als ze haar droom heeft opgeroepen en het 'Nu' is ontvlucht, is zij een meisje met een holle rug en een dik achterwerk behorend tot een van de groepjes die hier beneden in de kuststrook tussen de zee en de eerste bergen van jachtgebied naar jachtgebied trekken. Intens gelukkig en zonder er zich bewust van te zijn dat de aarde onder haar voeten *Afrika* heet – of van Mozes tussen het riet daar boven in Egypte en van farao's, gebalsemd en verstoppt in rotsgraven en piramides tot de wederopstanding van het vlees...

Opstaan betekent elke morgen, wanneer de vogels het veld wakker roepen en zij samen met de anderen klikklakkend onder de beschutting van gevlochten takken uitkruipen, nieuwe vuren aanleggen. De jagers kijken intussen wat de wind en de wolken zeggen en maken plannen voor de jacht van die dag. De vrouwen besluiten naar welke kant ze zullen lopen om wortels uit te graven; wie met de schilden van schildpadden en schalen van struisvoegeleieren water moeten gaan scheppen; wie er hout moet halen.

Houtjes halen is het fijnste. Dan kun je ver lopen en de zon en de wind of de regen op je lichaam voelen. En als je terug bent, maak je vachtjes zacht voor een schortje, of knutsel je armbanden voor jezelf van riempjes en kraaltjes van eierschaal. Sommige doe je om je enkel.

Tijd is licht en donker. Van nieuwe tot volle maan. Koude tijd. Warme tijd. Niemand plant of zaait. De aarde zorgt. Als er volop wild is en de waterpoelen zijn vol, blijven ze lang op één plek in de halvemaanvormige schermen van gevlochten takken. Zelden meer dan tachtig in een groep en voor elk groepje is een jachtgebied afgemeten tussen heuvel en heuvel en waterstroom. Vlucht de bok waarin de giftige pijl van een man zit een ander jachtgebied binnen, dan mag je hem volgen totdat de bok valt door het gif, maar om te bedanken moet je een portie van het vlees afstaan.

Dan komt er geen strijd.

Ze zoekt de plekken waar ze samen met anderen heeft gelopen, gespeeld, gedanst: een verdrietige dans bij honger of dood; een blijde dans voor regen en voedsel. Ze gaat op haar hurken zitten in de schuilplaats van een scherm en tilt het warme bundeltje uit haar lijf en rolt het kloekend droog in het zand...

Alles wat niet vergeten mag worden – de grootste bok, de mooiste olifant of de beste droom – wordt onder bescherming van de rotswand met Bosjesmanverf vastgelegd.

Niemand is de baas. De grote Geest, die woont waar de zon opkomt, werpt de regen naar beneden zodat er veel voedsel kan zijn. Dezelfde Geest stuurt de droogte, die moet voorkomen dat ze altijd op dezelfde plek blijven en dik en lui worden. Honger doet je opstaan en verder trekken.

Ze ziet de truck met de aanhanger van een boerderijafrit aankomen op weg naar een kruispunt. Ongeveer tweehonderd meter voor ze bij de kruising is, realiseert ze zich dat hij niet zal stoppen maar blindelings de weg op zal rijden. In de seconden die volgen, lijkt het alsof ze zichzelf ziet remmen – harder remmen – haar lichaam voert de instructies uit die zij schreeuwt: Niet uitwijken! Remmen! De afstand tussen de aanhanger en de auto wordt minder, minder... Dan begint ze uit te wijken en ontsnapt rakelings aan de aanhanger.

Pas aan de andere kant van de Gouritzrivier bedaart de schrik in haar lijf, maar het kost haar moeite de Bosjesmannen weer te vinden...

Het was toen de wijze mannen uit het Oosten de Ster zagen boven Bethlehem dat lange, magere, bruinere wezens uit het noorden de valleien van het zuiden bereikten met hun kuddes runderen en schapen. Wild van een soort dat niet een van de kleine geelbruine jagers ooit had gezien. Wild dat niet vluchtte als ze dichterbij kwamen met hun pijlen...

De veebezitters. De Koikoi.

Stam voor stam, eeuwenlang, bleven ze naar het zuiden komen. Sommige groepen bestonden uit honderden mannen, vrouwen, kinderen en slaven, duizenden koeien en schapen. Plus strijders met pijl en boog en assegaai, want vee en vrouwen waren er om gestolen te worden.

Het wild van het veld vluchtte voor hen weg. De Bosjesmannen ook. Zoals bavianen zochten ze een schuilplaats in de berggrotten van de diepste kloven, en tegen de rotswanden legden ze met een stokjeskwast de vreemdelingen voor eeuwig vast.

Einde van de Bosjesman.

Traag. Intussen gingen er duizend jaar voorbij totdat het westen een zeeweg naar het oosten kwam zoeken om de voet van Afrika heen – en overal langs de weg in de baaien vernamen ze waar het land van de rijke en machtige Priester Johannes in Afrika lag verstoppt.

Ze dachten dat het een legende was.

Zoals zij dacht dat diamanten blinkende dode stenen waren... Ze wilden niet in het laatje voor haar bed 'slapen'. Ook niet in de doos tissues. Ook niet op de vensterbank in het maanlicht. Pas nadat ze voor de zoveelste keer was opgestaan en ze in de holte van de bladeren van het Kaaps viooltje had gelegd, kwamen ze tot rust.

Misschien was het haar verbeelding. Misschien betekende het iets.

Altijd als ze tussen de Bosjesmannen heeft gelopen, is ze achteraf onrustig. Dan ruikt de lucht vies en het water uit de kranen smaakt oud en haar voeten zoeken kale aarde om op te lopen. De haast in haar om op te staan en weg te trekken, wordt een ongeduld dat van geen rede wil horen!

In de oertijd kon je met je vodden aan vertrekken, in de huidige tijd moet je geld hebben. Genoeg geld.